

Prikaz slučajeva kršenja osnovnih ljudskih prava u Srbiji

14. februar - 6. mart 2025. godine

Sloboda izražavanja

Tužba protiv Pištaljke

Bivša direktorka Agencije za borbu protiv korupcije Zorana Marković, tužila je glavnog i odgovornog urednika Pištaljke Vladimira Radomirovića i Udruženje Eutopija, izdavača Pištaljke, portala koji se bavi istraživanjem korupcije i zloupotrebama u vlasti, privatnim i javnim preduzećima. Marković je tužila Pištaljku zbog toga što su objavili da je za njom bila raspisana međunarodna poternica. Informacije koje je Pištaljka objavila potkrepljeni su zvaničnim dokumentima dobijenim od državnih organa po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Tužba protiv Pištaljke još jedna je u nizu koju podnose funkcioneri/ke, a koja ima karakteristike SLAPP tužbe, tužbe koja ima za cilj sprečavanje novinara/ki da izveštavaju o temama od javnog značaja.

Presuda protiv KRIK-a

Apelacioni sud u Beogradu doneo je pravosnažnu presudu protiv novinarkе Milice Vojinović i urednika KRIK-a Stevana Dojčinovića zato što su objavili vest sa suđenja kriminalnoj grupi Zorana Jotića Jotke u kojoj su citirali prisluškovani razgovor članova ove kriminalne grupe o tadašnjem direktoru BIA Bratislavu Gašiću. Sudije tvrde da je trebalo da novinari budu više tolerantni prema Gašiću baš zato što je funkcioner, kao i da novinari smeju samo da prenose informacije, ali ne i da čitaocima objašnjavaju šta se događa. Ovakvo objašnjenje sudskog veća u potpunosti je suprotnosti sa onime što novinarstvo jeste kao i osnovnim načelom da funkcioneri podležu većem stepenu kritike. KRIK će Gašiću morati da plati nešto više od 140.000 dinara, a ovo je samo jedan od 19 sudskih postupaka koji se protiv KRIK-a vodi.

Napadi i targetiranje novinara/ki

Vredanje novinara/ki od strane najviših funkcionera vlasti u Srbiji, nažalost, nije retkost. Ipak, ti funkcioneri retko, gotovo nikad, ne snose posledice za izgovorene reči, a koje dodatno podstiču nasilje prema novinarima/kama. Stalno pogoršanje sloboda u Srbiji, zabeležila je i međunarodna organizacija Freedom House, te je Srbija u poslednjem izveštaju zauzela sedmo mesto u pogledu zemalja u kojima je zabeležen najveći pad slobode izražavanja u poslednjih deset godina. Gradonačelnik Indije vredao je novinarku In Medije Vericu Marinčić. Ovaj mediji je godinama izložen pritiscima od strane lokalne vlasti. Zbog SLAPP tužbi kojima su izloženi ugrožen je opstanak ovog medija, a novinarka Marinčić je ranije bila čak i fizički izbacivana iz lokalne skupštine. Svega deset dana nakon što je vredao gradonačelnik, Vericu Marinčić i njenog kolegu Miodraga Blečića napao je stariji muškarac dok su izveštavali sa protestne šetnje srednjoškolaca i studenata u Indiji. Muškarac je izbio mobilni telefon iz ruke novinarke, a potom je nju i njenog kolegu nazvao "ustašama". Nakon skupa Srpske napredne stranke u Sremskoj Mitrovici, više desetina pretnji stiglo je na društvenim mrežama novosadskom novinaru i profesoru Dinku Gruhonjiću. Na skupu u Sremskoj Mitrovici njega je predsednik države Aleksandar Vučić još jednom javno targetirao kao nekoga ko ruši državu i organizuje proteste, kao i nekoga ko navodno radi na otcepljenju Vojvodine. Podsećamo, ovaj novinar izložen je šovinističkom targetiranju od strane predstavnika aktuelne vlasti godinama unazad, što je dovelo i do fizičkog napada na Gruhonjića kao i do ispisivanja uvredljivih grafita od strane nepoznatih osoba na ulazu zgrade gde novinar živi sa svojom porodicom. Nedelju dana nakon što je predsednik na SNS mitingu javno targetirao Gruhonjića, tri nepoznate osobe provalile su u prostorije Nezavisnog društva novinara Vojvodine, gde je Gruhonjić programski direktor. Pored Gruhonjića, pretnje smrću upućene su i predsednici NDNV-a Ani Lalić. U jednoj od pretnji pisalo je "Vojvodinu nikada dobiti nećeš spaljemo te na lomači ko vešticu". U ovoj pretnji može se čuti odjek predsednikovih neistinitih optužbi. Inače, na pomenutom skupu vladajuće stranke, nepoznati muškarac dobacivao je i pretio smrću ekipi N1 koja je izveštavala sa terena. Pored novinara iz Novog Sada, predsednik države uvredio je i novinare RTS-a koji su izveštavali sa velikom studentskog protesta u Nišu 1. marta. Predsednik je novinare nazvao "imbecilima", zbog čega se kasnije izvinio ali je dodao da o "profesionalizmu i objektivnosti novinara RTS-a mislim jednako loše i mislim da su sramota za svoju profesiju, tj. mislim da nisu novinari, već politički aktivisti", nezadovoljan što je RTS uradio prilog za dnevnik o jednom od najvećih protesta u Nišu ikada. Novinari/ke bili su zaključani u jednoj prostoriji tokom izveštavanja sa sednice skupštine u Novom Sadu na kojoj se birao gradonačelnik. Ova sednica protekla je burno, predstavnici opozicije sprečeni su da uđu u salu, a obezbeđenje je zaključalo novinare/ke u jednoj prostoriji u kojoj se odvijala konferencija za medije. Na društvenim mrežama osvanuo je snimak na kojem su brojne javne ličnosti, uključujući i novinare/ke, predstavljene kao politički protivnici koji podržavaju nezavisnost Kosova." Sve ovo ukazuje na zabrinjavajuće okolnosti u kojima novinari/ke u Srbiji rade.

Pritisci, otkazi, pretnje zbog podrške studentskim zahtevima

Kako nasilje nad učesnicima protesta nije odvratilo građane/ke od masovnog učešća u njima, država je krenula da se služi direktnim pritiscima na egzistenciju građana/ki koji podržavaju studente. Zabeleženo je više otkaza u javnim preduzećima, za koje zaposleni veruju da su došli usled podrške studentskim zahtevima. Zaposlena u novosadskoj toplani tvrdi da je dobila otkaz zbog podrške studentima. Za još dve osobe iz ovog javnog preduzeća se veruje da su dobile otkaz upravo zbog svojih stavova. I u Javno-komunalnom preduzeću “Vodovod i kanalizacija” u Novom Sadu, radnik je ostao bez posla jer je na svojim privatnim društvenim mrežama podržao studente. Otkaz je dobio i radnik Kolubare i član inicijativnog odbora sindikata Jedinstvo EPS Goran Perišić, koji je držao govor na protestu radnika elektroprivrede. Još jedna zaposlena u EPS-u dobila je upozorenje pred otkaz. Centar za politike emancipacije (CPE) izvestio je i o otkazu zaposlene u Ministarstvu poljoprivrede i zaposlenog u Narodnom pozorištu u Leskovcu. Zaposleni u JP Pošta u Novom Sadu dobili su od uprave obaveštenje da je izmenjen Kodeks poslovne etike tog javnog preduzeća, a te izmene podrazumevaju između ostalog i zabranu pozivanja na obustavu rada putem društvenih mreža i u telefonskim pozivima. Državne institucije su tako zloupotrebile kao poligon za obračun sa onima koji javno iznose stavove suprotne vladajućoj stranci. Pored državnih preduzeća, jedan kuvar dobio je otkaz na privatnoj televiziji. Naime, zbog toga što je spremao hranu za studente i građane na viščasovnim blokadama, kuvar Branko Kisić dobio je otkaz u emisiji “MasterChef”. I dalje najvećem pritisku izloženi su zaposleni u prosveti, kao i sami studenti i učenici. Februarske plate za nastavnike/ce koji su u blokadi su zvanično umanjene. Pored toga, prosvetni radnici se suočavaju i sa drugim vidovima zastrašivanja. Odvrnuti su šrafovi na točku automobila nastavnika iz Zrenjanina, koji je više puta govorio na učeničkim protestima. U pro-režimskim tabloidima otvoreno se poziva na hapšenje profesora/ki, a mnogi od njih izloženi su strašnim kampanjama blaćenja u ovim medijima. Predstavnici lokalne vlasti u Prijepolju pretili su nastavnicima/cama u blokadi. Nepoznate osobe upale su u Gimnaziju u Lebanu, a profesori/ke su ih sprečili od daljeg pravljenja nereda. Učenicima srednje škole u Leskovcu pretio je i jedan od profesora koji se protivi blokadi. U Novom Sadu policija je saslušavala pojedine studente/kinje. Policija je obavila informativni razgovor i sa radnicima u kulturi koji su blokirali Kulturni centar Beograda. Student FON-a, čiji su pasoš objavili tabloidi, tvrdi da ga je policija u Crnoj Gori zaustavila na putu i namerno zadržala “po naređenju s vrha”.

Policija hakovala telefon studenta

BIRN je objavio da je policija hakovala telefonski uređaj jednog studenta bez njegovog znanja nakon što je priveden. Podsećamo, u decembru 2024. godine, istraživanje BIRN-a i Amnesty International-a je pokazalo da je BIA instalirala špijunske softvere za praćenje na telefonima aktivista/kinja i novinara/ki privedenih tokom i nakon protesta. Isto se desilo i studentu koji je 25. decembra priveden u Sava centru gde se održavao miting SNS-a. Muškarci u civilu priveli su studenta, bez jasnog objašnjenja i odveli ga u policijsku stanicu. Tom prilikom oduzeli su mu telefon i koristeći izraelsku Cellebrite opremu za digitalnu forenziku preuzeli sve podatke za njegovog uređaja. Nakon izveštaja iz decembra, kompanija Cellebrite je sproveda internu istragu i donela odluku o obustavljanju upotrebe svojih proizvoda od strane određenih korisnika u Srbiji. Prisluškivanje uređaja građana i aktivista ozbiljno je narušavanje osnovnih sloboda i privatnosti stanovništva i gruba je zloupotreba bezbednosnih službi u političke svrhe vladajuće partije.

Sloboda okupljanja

Incidenti na blokadama, napadi na studente/kinje

Pored institucionalnih pritisaka i drugih vidova zastrašivanja studenata/kinja i onih koji ih podržavaju, i dalje se beleže slučajevi fizičkih napada na učesnike/ce blokada. Ekipe redakcije pro-režimske televizije Informer pokušala je nasilno da upadne na Ekonomski fakultet. Tom prilikom je jedna žena, koja je bila u društvu ekipe TV Informer, cepala transparente i nasrnula na studente, lakše povredivši njih dvoje. Zabeleženo je i više verbalnih i fizičkih napada na učesnike/ce 15-minutnih blokada saobraćaja. U Novom Pazaru je student lakše povređen kada ga je udario vozač koji je kolima pokušao da razbije blokadu. Muškarac je potegnulo nož na demonstrante u Indiji 2. marta, ali na sreću niko nije povređen. Na blokadi u Zemun, muškarac je dobacivao ozbiljne pretnje učesnicima/cama skupa. U danu SNS mitinga u Sremskoj Mitrovici napadnuti su aktivisti koji su lepili plakate "Ruke su vam krvave" u tom mestu. Na njih je nasrnulo muškarac sa kamenom u ruci. Istoga dana, 15. februara, napadnuta je aktivistkinja Lokalnog fronta iz Kraljeva dok je snimala pristalice SNS-a koji su se organizovano skupljali ispred autobusa pred polazak na miting. Nepoznati muškarac polomio je staklo na ulazu u Studentski kulturni centar u Beogradu, koji su studenti zvanično zauzeli, i komadima stakla gađao je studente. Jedna studentkinja je tom prilikom pogođena, ali nije povređena. Podsećamo, studentske blokade započele su nakon napada na studente/kinje Fakulteta dramskih umetnosti koji su davali poštu stradalima u Novom Sadu. Jedan od studentskih zahteva odnosi se upravo na pronalaženje i kažnjavanje svih onih koji napadaju studente/kinje i građane/ke koji protestuju. Međutim, upravo je jedan od napadača kojeg su studenti/kinje FDU identifikovali, Aleksandar Jokić, viđen iza predsednika Vučića na jednom od mitinga SNS-a. Ovakav postupak ukazuje da vlast nema iskrenu nameru da kazni nasilnike, već ih naprotiv stavlja u svoju zaštitu. Za nasilnike koji su upali na fakultet i povredili sedmoro studenata Pravnog fakulteta, u noći između 13. i 14. januara, tužilaštvo je predložilo uslovne osude. Takođe je odbačena i krivična prijava protiv Damira Zobenice, funkcionera SNS-a koji je postao poznat široj javnosti nakon što je na društvenim mrežama dospelo snimak u kome on daje instrukcije članovima SNS-a kako da provociraju učesnike blokada. Čini se da ni institucije ne preduzimaju adekvatne korake u cilju sprečavanja daljeg nasilja nad onima koji protestuju, čime se još više udaljava od ispunjenja zahteva.

Sloboda udruživanja

Targetiranje lokalne fondacije

Tabloidni portal "NS uživo" objavio je tekst kojim targetira članove fondacije "Tate Novosađani". U tekstu su objavili lažnu informaciju da je jedan od članova Upravnog odbora uhapšen zbog neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga. Takođe su ih targetirali, povezujući ih sa USAID-om za koji navode da je "poznat po finansiranju NVO sektora širom sveta sa ciljem rušenja aktuelnih i legalno izabranih političkih sistema." Ovakvu retoriku, lokalni tabloid mogao je čuti u nastupima javnih funkcionera proteklih meseci. Iz ove humanitarne fondacije naveli su da će preduzeti mere protiv portala "NS uživo".

Upad policije u NVO

U Beogradu su 25. februara, pripadnici Uprave kriminalističke policije po nalogu Posebnog odeljenja za suzbijanje korupcije Višeg javnog tužilaštva u Beogradu upali u prostorije pet nevladinih organizacija: Građanske inicijative, CRTA, Trag fondacija, Centar za praktičnu politiku, Krovna organizacija mladih Srbije. Razlog upada je provera navodno nenamenskog trošenja sredstava USAID-a, američke agencije za međunarodni razvoj koju je Donald Tramp ugasio i čiji su projekti širom sveta trenutno zaustavljeni. Glavni javni tužilac Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, Nenad Stefanović, izjavio je da je "Posebno odeljenje za borbu protiv korupcije Višeg javnog tužilaštva formiralo predmet i obratilo se Ministarstvu pravde SAD za dostavljanje potrebnih obaveštenja povodom sumnji koje su na račun USAID-a izneli najviši državni zvaničnici SAD u vezi sa zloupotrebom sredstava o mogućem pranju novca i nenamenskom trošenju sredstava američkih poreskih obveznika u Srbiji." Dakle, tužilaštvo u Srbiji je formiralo predmet na osnovu izjava predsednika SAD Donalda Trampa, šefa Odeljenja za efikasnost vlade SAD Elona Muska, državnog sekretara Mark Rubia, portparolke Bele kuće Karoline Levit i direktora Federalnog istražnog biroa Kash Patel. Naoružana policija je upala u prostorije organizacija, najpre bez pokazivanja naloga, što nije u skladu sa zakonom, a u CRTI su ostali do sutradan 26. februara. Ova akcija tužilaštva i policije dolazi u trenutku dok predsednik države najavljuje borbu protiv "obojene revolucije" kojom pokušava da diskredituje studentske proteste i sve one koji podržavaju studentske zahteve. Upad je izvršen u organizacije koje se godinama bave pitanjima demokratizacije, ukazivanjem na korupciju, na zloupotrebu javnih sredstava i kršenje osnovnih prava. Ono je nastavak višemesečne kampanje koju predstavnici vlasti i pro-režimski tabloidi vode protiv civilnog sektora. Da će se ovakva akcija biti sprovedena, dan ranije je najavio predsednik Aleksandar Vučić gostujući na jednoj pro-režimskoj televiziji. "Mi ćemo pomoći FBI, nema nikakve sumnje. Mi ćemo sa FBI da sarađujemo vrlo blisko po tom pitanju", rekao je Vučić. "Vidite koliko ima organizacija, svaka se plaća spolja", rekao je predsednik i dodao da: "oni dobiju po 3, 4 miliona i idu peru novac. To će se sigurno istraživati i istraživati i već je bilo najavio Tramp i najavio FBI". Za sada tužilaštvo nije najavilo da će istraživati kako je novac USAID-a trošen od strane države, koja je i najveći primalac sredstava (više od 937 miliona dolara uložio je USAID u državu Srbiju od 2001. godine), te ovaj upad vidimo kao grubo zloupotrebljavanje državnih institucija za obračun sa neistomišljenicima i nastavak gušenja slobodnog i demokratskog delovanja u Srbiji, kao i pokušaj zastrašivanja nevladinog sektora.

Huligani napali aktiviste/kinje neformalne grupe "Most ostaje"

Maskirani huligani upali su u kasnim večernjim satima u šator inicijative "Most ostaje" i tom prilikom pretili aktivistkinjama koje su te noći dežurale. Podsećamo, aktivisti inicijative napravili su improvizovani kamp kod Starog savskog mosta gde već četiri meseca dežuraju i pokušavaju da spreče rušenje ovog istorijski važnog mosta, a čije rušenje je najavila gradska vlast, što je naišlo na ogromno nezadovoljstvo građana/ki. Iz organizacije su upozorili da "na Starom savskom mostu se svakodnevno i protivzakonito, pod okriljem policije i fantoma, otima javna svojina isključivo zbog širenja Beograda na vodi."

Tužilaštvo traži zatvor za Zlatka Kokanovića

Osnovno javno tužilaštvo u Loznici podnelo je optužnicu protiv aktiviste udruženja “Ne damo Jadar” Zlatka Kokanovića iz Gornjih Nedeljica, u vezi sa blokadom pružnog prelaza u Loznici 7. jula 2024. godine, i zatražilo zatvorsku kaznu od 14 meseci. Optužni predlozi podneti su protiv još šestoro aktivista ovog udruženja. Podsećamo, aktivisti/kinje su blokirali prugu Loznica-Zvornik u znak protivljenja iskopavanju litijuma u dolini Jadra. Tom prilikom došlo je do koškanja sa policijom, a aktivisti/kinje su privedeni i ubrzo pušteni. Policija je podnela krivične prijave zbog “ometanja u radu policijskih službenika” i “napada na policijske službenike”. Zatvorska kazna za aktivistu bila bi presedan u ograničavanju protestnih mogućnosti građana/ki i prava na građansku neposlušnost, koja je u uslovima potpunog odsustva nezavisnih i slobodnih institucija kao i u odsustvu odlučivanja i kreiranja javnih politika u javnom interesu, jedini preostali način borbe građana/ki.

Taksista izbacio aktivistkinju iz vozila

Novosadski taksista izbacio je aktivistkinju grupe “Stav” Milu Pajić iz vozila. On je tom prilikom rekao da pripada grupi “Narodne patrole”, a to je ekstremno desničarska grupacija koja je svojevremeno napadala migrante po ulicama Beograda. Mila Pajić je redovno na meti napada najviših funkcionera vlasti, a nedavno je o njoj govorio i predsednik Vučić gostujući na TV Insajder. On je tom prilikom izjavio da Dinko Gruhonjić i Mila Pajić “sprovode antisrpsku agendu” i da je “njegov posao da se tome suprotstavi”. Mila je izložena različitim pritiscima zbog svog aktivizma, a pred jednim od protesta u Novom Sadu grupa nepoznatih muškaraca koji se nisu predstavili je ugurala u vozilo i odvela na ispitivanje. Najviši funkcioneri/ke vlasti, počevši od predsednika, svojom retorikom direktno ugrožavaju bezbednost ove mlade aktivistkinje.

Otkazivanje tribina

U proteklom periodu otkazane su dve tribine nevladinih organizacija. Iz inicijative ProGlas saopštili su da je održavanje njihove tribine u Somboru zabranjeno u jednom objektu, zbog čega su tribinu održali na trgu. Feministička antifašistička mreža (FAMA) saopštila je 27. februara da im je Muzej Vojvodine u poslednjem trenutku otkazao prostor za najavljenju tribinu posvećenu obeležavanju 80. godišnjice od osnivanja Antifašističkog fronta žena (AFŽ) Vojvodine. Iz Muzeja su saopštili da je došlo do “nesporazuma u komunikaciji”, ali je indikativno da se otkazivanja tribina dešavaju u trenutku najvećih pritisaka na civilni sektor.